

בח תשפ"ז: הרב הלוי

זנבו של אדם הראשון: על הפסוק: "וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" (בראשית ב, ז). אומר המדרש לדעת ר' יהודה, שהקב"ה עשה לאדם הראשון עוקץ [זנב] כחיה וכבהמה, ולבסוף העביר ה' ממנו מפני כבודו של אדם הראשון (בראשית רבה יד, י).

התליכים שלוקחים זמן: אם תאמר איך נאמין בריאת עולם בששה ימים? והלא להריון לוקח זמן רב, וכן תבואת הארץ לזמן רב. נשיב הלא מטה אהרן וקקיון של יונה פרחו בלילה אחד. הנה מעשים בכל יום: פטריות נהיו בלילה אחד, שבולים שצומחים תכף ביום אחד, ומה שקצב זמן להריון ולתבואה בשביל שהבריות יראו לפניו ויתפלל לה' וימנעו מן החטאים (אמרות טהורות חיצוניות פנימיות, יב).

פרטי דינים בגזל הגוי: בגמרא נראה שיש מחלוקת האם גזל הגוי אסור (ב"ק קיא, א; ב"מ קיא, א). להלכה אין לגזול מן הגוי, וכל הגוזל אפילו שווה פרוטה עובר על לאו (ש"ע ח"מ שמח, ב). נפק"מ למעשה: א. יש חיוב השבה לגוי, או מדין והשיב את הגזילה (רמב"ם גזילה א, ב) או מדין קידוש השם (נתיבות ח"מ שמח, א). ב. בית דין מוציאים ממנו את הגזילה לאו דווקא מדין ממון הגזול (בינת ראובן ב"ב לא ד"ה ולתריץ). ג. אם גזל מהגוי פחות משווה פרוטה, על אף שאסור, אין חייב להשיב משום שלא נקרא 'ממון' (מחנה אפרים גזילה א בהגהה).

זמן הקמת המצבה: דין מצבה הוא מדרבנן (נדה נז, א), ולכן מי שצויה לא להקים מצבה על קברו אין שומעים לו (חזו"ע אבלות, עמ' תנב). יש שנהגו להקים את המצבה לאחר י"ב חודש משום שהמצבה היא חשיבות, או משום שהמת משתכח רק לאחר י"ב חודש (אליה רבה רכד), ועל פי תורת הסוד והאריז"ל, הזמן המובחר להקמת המצבה הוא ביום השביעי מהקבורה, אחר שעמדו המנחמים והסתלקו שבעת המקיפים, שיש במצבה מנוחה גדולה לנפטר ותיקון גדול לעילוי נשמתו וכן מנהג ירושלים. דווקא ביום השביעי לקבורה אפי' אם הרגל הפסיק את השבעה ואפילו בחוה"מ (חזו"ע אבלות א, עמ' תנג). מכיוון שכמעט בלתי אפשרי להקים מצבה ביום השביעי מהקבורה, לכן עושים ביום השביעי ציקת בטון על הקבר וכמה שיותר מהר מעמידים את המצבה עם הכיתוב שעליה (אבלות וטעמיה, עמ' 165). אם הקימו בטעות את המצבה לפני היום השביעי יש אומרים לסתור את המצבה ולחזור להניחה לאחר שבעת ימי אבלות, ויש אומרים שבדיעבד יש להשאיר את המצבה על קבר, הילכך שב ואל תעשה עדיף (חזו"ע אבלות א, עמ' תנד). המלצתי, להניח יסודות ביום השביעי, ואם לא להניח בלוק או אבן ביום השביעי ומזה להמשיך את המצבה (הרב הלוי).

קריעה על ירושלים בזמן הזה: הלכה היא, שהרואה ערי יהודה בחורבן או ירושלים בחורבנה צריך לקרוע קריעה בפני עצמה (ש"ע או"ח תקסא, ב). על ערי יהודה לא נהגו לקרוע בזמן הזה משום שלא בהכרח ידוע על מקומם הישן או שהם בשליטת ישראל, אך על ירושלים העתיקה [ללא קשר למקום המקדש] המנהג שלא לקרוע, משום שהיום הם בשליטת ישראל (חזו"ע א, רסד). יש המחמירים לקרוע גם על ירושלים, מכיוון שעדיין רואים בה כנסיות וקברי עכו"ם (מנחת שלמה א, עג). היום נוהגים שלא לקרוע משום שירושלים בשליטת ישראל. הנהגה זו התחילה לאחר ששת הימים ולאט חלחלה לציבור (הרב הלוי).

שימוש בשבת בכלי לתבלין שיש בו מטחנה: הלכה היא, שחיתוך ירק דק דק כדי לאכול מיד סמוך לסעודה ממש מותר (רמ"א או"ח שיט, יב), יש מפקפקים על היתר זה ומכל מקום אם זהו כלי המיוחד לטחינה, נראה שאסור משום שהוא כלי המיוחד לטחינה (משנ"ב שכא, מה).

שמיעת קידוש על יין שרובו מים: יין שרובו מים ומיעוטו יין לבני ספרד אין מקדשים עליו ולבני אשכנז הוא יין גמור ומקדשים עליו (ש"ע או"ח רד, ורמ"א שם). בן ספרד יכול לשמוע קידוש מבן אשכנז המקדש על יין כזה ולצאת ידי חובה היות שלמקדש הוא יין מצויין (ילקו"י רד, ח). רוב היינות ומיצי הענבים בזמן הזה בכשרויות מהודרות מכילים הרבה יותר מחמישים אחוז יין ולכן כשרים הם גם לבני ספרד (הרב אופי מלכה).

שיעור הרחקה בהיזק ראיה: היזק ראיה הוא נזק שצריך להימנע מלגרום לחבר על ידי הסתכלות לתוך רשותו, משום כך אסור לאדם להביט לרשותו של חברו (ש"ע ח"מ קנד). מטעם זה אין אדם רשאי להתקין חלון או דלת מול חצר חברו או מול בית חברו אם מחלון זה ניתן ראות את הנעשה בפנים (ש"ע ח"מ קנד, ג). חכמים לא נתנו שיעור הרחקה בהלכה זו, ואף אם הבתים רחוקים זה מזה, כל עוד ניתן לראות את הנעשה ברשות הזולת זה נחשב להיזק ראיה (נימוק"י ב"ב א, א). בימינו הולכים לפי מנהג העיר והמדינה והמנהג לעשות חלונות במרחק הרבה (מהריט"ק, ישנות רג). או משום שאין מספיק קרקעות אך בחצר רשאי לכופף את שכנו נגד המנהג (ציון במשפט - סופר, טז).

היזק ראיה בזכויות אטומה: מחלוקת הפוסקים אם מותר לאדם לפרוץ קיר ולעשות בו חלון עם זכויות אטומה, שדרכה יחדור האור אל הבית, אך אין ניתן לראות דרכה מאומה: יש אומרים לאסור ללא הסכמת השכן, משום שיש חשש שהזכויות האטומה תושבר (כנסה"ג ח"מ קנד, סד בשם הרש"ק), ויש אומרים שמוותר ואין לחשוש מפני שבירת הזכויות, שהרי בעה"ב בעצמו נזהר שהזכויות לא תושבר ותזיק לו, ועדיף להתקין זכויות משורינת (אבקת רוכל קכא).

אין אדם נוגע במוכן לחברו: תיבת נח היתה תיבת הגאולה, שהחיות לא טרפו זה את זה, הוא מעין 'וגר זאב עם כבש'. רבותינו מספרים, שה'שקר' ביקש להיכנס אל תיבת נח, אולם נדחה בתואנה כי עליו להמציא לעצמו בן זוג, השקר מצא את ה'פחת', כלומר ההרס והנזק כבת זוג, ה'פחת' הסכימה רק לאחר שהבטיח לה השקר להעניק לה את כל מה שירכוש לעצמו בעולם בשקרנותו (ילקו"ש רמז נו). בן עזאי אומר: 'אין אדם נוגע במוכן לחברו אפילו כשערה אחת' (תוספתא יומא ב, ז), כלומר אי אפשר אפילו לגעת במה שלא שלך, ומה שאדם ירוויח בדרך לא ישרה, לא רק שלוקחים ממנו בחזרה, אלא מפסיד בגלל זה גם את מה שקיבל ביושר (אהללה ה' בחיי, עמ' 231).

נח: להתעורר בזמן

מדי יום אנו מזכירים בתפילה את אבותינו הקדושים, אברהם יצחק ויעקב. אולם לכאורה היינו צריכים להזכיר גם את אבי אבות אבותינו, הלוא הוא נח. מדוע איננו מזכירים אותו בתפילתנו? (דווקא הגויים נקראים "בני נח" על שמו!)

לפני כארבעים שנה, חטפו מחבלים מטוס ישראלי שהיה בטיסה מישראל לצרפת, ושבּו עשרות שבויים ישראלים ויהודים. מדינת ישראל שלחה כוח צבאי מיוחד - סיירת מטכ"ל בפיקודו של יונתן נתניהו - כדי לשחרר את השבויים. המבצע הנועז הצליח, וכל השבויים - מלבד שבויה אחת, דורה בלוח הי"ד, שאושפזה קודם לכן בבית חולים ונרצחה לאחר מכן בדם קר - חזרו לארץ בשלום. המבצע נקרא "מבצע אנטבה" על שם המקום שממנו שוחררו השבויים, או "מבצע יונתן", על שם יונתן נתניהו, שפיקד על המבצע. גם מבצעים צבאיים רבים אחרים נקראו על שם המפקדים שעמדו בראש הכוח שביצע אותם, כמו "מבצע יפתח" במלחמת השחרור, "מבצע דני", ועוד.

בהפטרה שאנו קוראים השבת, נקרא המבול "מי נח" (ישעיה נד, ט), אך בניגוד למבצע צבאי הנקרא על שם המפקד שפיקד עליו, כאן מדובר באירוע שאינו מחמיא לאדם שעל שמו הוא נקרא. לכאורה עדיף היה לקרוא למבול "מי המבול", או סתם "מבול", ולא לקרוא לו "מי נח" - על שם הצדיק שניצל ממנו. אפשר להסביר זאת על פי מה שאמרו חז"ל, שנח היה לו להתפלל על דורו ולא התפלל. הוא לא גילה אחריות על בני דורו ולא ניסה למנוע את האסון ולהתפלל על דורו, אף שניתן לו רמז בעובי של תיבת נח. רק אחרי שנח יצא מהתיבה, לאחר חורבן העולם, הוא התעורר להתפלל. חכמי המוסר מכנים את נח "צדיק בפרווה". כאשר קר, יש לאדם שתי דרכים להתחמם: ללבוש פרווה, ולחמם רק את עצמו, או לחמם את החדר, וכך לעזור גם לאחרים. נח בחר להיות "צדיק בפרווה" ולא לדאוג לדור כולו.

עלינו ללמוד מכך להתעורר ולקלוט בזמן את המסרים שאנו מקבלים. אנו נמצאים בתקופה של מאבק על זכותנו לשבת בארצנו. ניתן היה להבין את הצורך להיאבק בשנה הראשונה לקום המדינה, אבל למרבה הצער גם כיום, כשבעים שנה לאחר הקמת מדינת ישראל, אנו עדיין נאלצים להיאבק על ארצנו, ובמיוחד על ירושלים, הר הבית ומקום המקדש. לאויבינו "רצח בעיניים ודם בידיים", אולם אנו מתייחסים אליהם כאל אנשים בני תרבות. עם הנצח נאבק בעם הרצח. אולם "עם הנצח איננו מפחד מדרך ארוכה". הוא יודע ש"טוב שבגויים רצוץ את ראשו", ו"אויב בטוח הוא אויב שטוח". עלינו להתעורר בזמן, ולא לחכות שנקבל מכות קשות, ורק אז ניזכר להרוס בית של מחבל, שעשה מעשה נפשע לפני שש או שבע שנים.

נח לא התעורר בזמן, וסופו שהמבול נקרא על שמו. יהי רצון שיתקיים בנו מקרא שכתוב: "ואתה על במותימו תדרוך", ושהנהגה שלנו תתעשת ותבין שיש רק שתי שפות שאפשר לדבר בהן עם האויבים; ואידך זיל גמור...

